

κης σχηματίζεται ἀπὸ τὰ τιτανώδη ἄλα-
τα, ἅτινα τὸ ὕδωρ τηρεῖ ἐν διαστάσει.

Θεωροῦντες τώρα ἐν συνόλῳ τὰ διάφο-
ρα φαινόμενα, ἅτινα ἐμελετήσαμεν, καταλή-
γομεν εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα.

Τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς ἀνελθόντα τὰ τι-
τανώδη ἄλατα, ἅτινα ἀπαρτίζουν τὰς ἡ-
πείρους, μεταφέρουσι διὰ τῶν ποταμῶν εἰς
τοὺς Ὠκεανούς ἀπείρους ποσότητας τοιαύ-
της ὕλης. Τὰ κογχιάρια, τὰ κοράλια, τὰ
ζωοφυτόστρακα, αἱ μυριάδες τῶν ζώων, ἅ-
τινα ἡ θάλασσα ἐγκρύπτει ἐν τοῖς κόλποις
αὐτῆς, ἐπεφορτίσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως
νὰ ἐξαντλοῦν ἀκαταπαύστως τὰ ἐν τοῖς
ὕδατιν, ἐνδὸν τῶν ὁποίων εὐρίσκονται τι-
τανώδη ἄλατα, καὶ διατηρῶσιν οὕτω τὴν
ἰσορροπίαν τῶν συστατικῶν αὐτῶν. Μετὰ
θάνατον τὸ πετρῶδες περιβάλλωμα αὐτῶν
μένει προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ βράχου,
τὸν ὅποιον κατῴκουν, καὶ αἱ ἀπειράριθμοι
γενεαὶ, αἵτινες διαδέχονται ἀλλήλας, συ-
ναθροίζόμεναι περὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον, σχη-
ματίζουν ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν ἀλη-
θεῖς νήσους, τὰς ὁποίας ἀπὸ καιροῦ εἰς
καιρὸν βλέπομεν ἀναφυομένας ἀπὸ τοῦ βά-
θους τοῦ Ὠκεανοῦ. Οὕτως αἱ τιτανώδεις οὐ-
σίαι παρασυρόμεναι ἀπαύστως ὑπὸ τῶν ὕ-
δάτων, ἀφαιροῦνται ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἡ-
πείρους, διὰ νὰ σχηματίσωσι νέας. Πόσον ἡ
μελέτη τῆς φύσεως εἰς πᾶν βῆμα μᾶς διδά-
σκει τὴν μεγάλην ἁρμονίαν τῶν νόμων αὐτῆς!

Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἀσθέστου, ἥτις
λαμβάνει μέγα μέρος εἰς τὰς ὕλικας μετα-
βολὰς τῆς σφαίρας μας, ἡ μελέτη τῆς ὁποί-
ας ἀνάγεται μετὰ τὸ τῶν ἀξιοθαυμαστοτέ-
ρων ἀνακαλύψεων, ἥτις συνέτεινε τοσοῦτον
πρὸς τὴν εὐεξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν
πρόοδον τῆς βιομηχανίας του, καὶ τὴν ὁ-
ποίαν ἐνθουσιώδης τις σοφὸς ὠνόμασεν
ἀληθῆ πολιτισμὸν λίθου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ Τῇ ΑΝΑΤΟΛΙΚῇ ΟΡΘΟ- ΔΟΞῳ ΕΚΚΛΗΣΙΑῖ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΤΕΤΡΑΦΩΝΟΥ ΜΟΥΣΙΚΗΣ.

Πολὺς λόγος γίνεται ἀπὸ τινος χρόνου
παρ' ἡμῖν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν
Μουσικῆς, καὶ τινες τῶν ἡμετέρων, μὴ ἀνε-
χόμενοι πλέον τὴν μονότονον ἐκκλησιαστι-
κὴν, πρὸς πλείονα εὐπρέπειαν τῆς Ἱερᾶς ἡ-
μῶν λειτουργίας ἐπιθυμοῦσι καὶ προβάλλ-
ουσι νὰ εἰσαχθῇ ἡ τετράφωνος Μουσική.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τυζήτησις, ὅπως ὡς ἐπὶ
τὸ πολὺ, καὶ νῦν ἤρξατο, οὐχὶ ἀπὸ τῶν
δυναμένων νὰ κρίνωσιν, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων,
οἵτινες ἐλάχιστα παρηκολούθησαν καὶ ἐσκέ-
φθησαν τὰ αἷτια τῆς τοιαύτης καταστάσε-
ως, διὰ ταῦτα ὁ ὑποφαινόμενος, ἐκ τῶν καθ'
ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῶν ψαλτῶν τυχῶν, ἐνό-
μισα καθῆκον νὰ ἐκθέσω ὑπ' ὄψιν τοῦ σε-
βαστοῦ Κοινοῦ τὴν περὶ τοῦ σπουδαιοτά-
του τούτου ζητήματος γνώμην μου, ἐλπί-
ζων ὅτι θέλω δώσει ἀφορμὴν εἰς μὲν τοὺς
δυναμένους, ἵνα σκεφθῶσιν ὀριμώτερον περὶ
τοῦ πράγματος, εἰς δὲ τοὺς ἀπείρους καὶ ὡς
ἔτυχε τὰ σπουδαιότατα τῶν ἰδίων ἐπικρίνον-
τας, ἵνα, συντηρητικώτεροι πρὸς τὰ πάτρια
γινόμενοι, μὴ παραδίδωνται ἀκρατῶς καὶ
ἀκρίτως εἰς πᾶν, ὅπερ εἶδον ἢ ἤκουσαν ἐν
τῇ Δύσει.

Ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον διὰ τῆς «Προόδου»,
αἱ περὶ Μουσικῆς διενέξεις δὲν ἔλειπον βε-
βαίως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν. Ἡ
Μουσική ἢ τε ἡ μονότονος καὶ ἡ τετράφωνος,
φυσικῶς εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, δύο
δηλονότι κλάδοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ καλ-
λικάρπου δένδρου διαφέρουσαι ἀπ' ἀλλήλων
κατὰ τρόπον καὶ ὕψος, ὥστε ἑκατέρα αὐτῶν
δύναται μὲν νὰ λογισθῇ ὡραία εἰς τὸ εἶδός
της, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐτέρας οὐχὶ καὶ ἐντελῆς·
διότι ἡ μία, οὕσα ὁ εἰς τῶν κλάδων, λογικῶς
δὲν δύναται νὰ λογισθῇ τελειότερα τοῦ ὅλου,
ἐπειδὴ ἔχει πορείαν ἐκάστη διάφορον. Ἴνα
γίνῃ ἐντελής, προσαπαιτεῖ καὶ τὸν ἕτερον

κλάδον, ὥστε νὰ παραχθῇ ἐκ τῆς κράσεως τῶν δύο τέλειόν τι.

Πυθαγόρας, ὁ τῆς ἀρχαιότητος θαυμάσιος Μουσικὸς, εἰκάζεται ὅτι ἡγάπα τὴν μονοτονον Μουσικὴν μᾶλλον τῆς ἀρμονικῆς καθ' ἃ λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀριστοξένος· «Διὸ καὶ »Πυθαγόραν φασὶ μονοχορδίζειν τοῖς ἑταίροις παραινέσαι·» διότι περισσοτέραν εὐρύτητα καὶ ποικιλίαν εὔρεν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο.

Ὁ δὲ Ἀριστοξένος, ἀπορρίψας τοὺς μαθηματικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Πυθαγορείου συστήματος, ἐδέχθη κριτὴν τῆς ἀρμονίας μόνον τὸ οὖς τοῦ ἀκροατοῦ· δι' ὃ καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ ἀρχαῖοι Μουσικοὶ διηρέθησαν εἰς δύο αἱρέσεις, τὴν τῶν Πυθαγορείων καὶ τὴν τῶν Ἀριστοξενείων.

Ἡ Εὐρώπη ἐμιμήθη τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστοξένου, ὅπερ εἶναι τὸ διάτονον γένος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ δὲ ἀνατολικὴ ἐκκλησία δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν, ὅτι ἐμιμήθη τὸ τοῦ Πυθαγόρου, ὅστις, ὡς ἐλέχθη, ἡγάπα τὸ μονόχορδον ἢ μονότονον. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀπλὴν καὶ σεμνὴν Μουσικὴν προετίμων, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅτι οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης, ὅτε ὁ Λέσβιος Φρόνις ἠθέλησε νὰ κρούσῃ ἐννεάχορδον κιθάραν, ἀπέκοψαν τὰς δύο αὐτῆς χορδὰς, προτιμήσαντες τὸν ἀπλοῦν καὶ αὐστηρὸν τοῦ Τερπάνδρου χαρακτήρα.

Καὶ οἱ Πατέρες λοιπὸν ὅπωςδῆποτε προετίμησαν τοῦτο τὸ εἶδος, ὡς συμβάλλον εἰς τὴν ἐξέγερσιν πενθίμων καὶ κατανυκτικῶν αἰσθημάτων, καὶ ἔφαλλον τονίσαντες τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους διὰ τῶν νῦν ἔτι ἐν χρήσει χαρακτήρων, ὧν τινες βεβαιοῦνται ὅτι εἰλημμένοι εἰσὶν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Πρὸς τούτοις σώζονται εἰσέτι μέχρι τῆς σήμερον αἱ ἑλληνικαὶ ἀρμονίαι ἢ ἤχοι, οἷον Δώριον, Λύδιον, Φρύγιον, Μιξολύδιον, ὑποδώριον, ὑπολύδιον, ὑποφρύγιον καὶ ὑπομιξολύδιον, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς ὀκτὼ ἤχους, πρῶτον, δεῦτερον, τρίτον, τέταρτον, πλάγιον τοῦ πρώτου, πλάγιον τοῦ δευτέρου, πλάγιον τοῦ τρίτου καὶ πλάγιον τοῦ τε-

τάρτου· ἀλλὰ καὶ τὸ τεταρτημόριον καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κλίμακος ἐκ τῶν τονικῶν ὑπολογισμῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπολείπονται· διότι λέγει ὁ Εὐκλείδης· «ὑποτίθεται γὰρ ὁ τόνος εἰς δώδεκα τινα ἐλάχιστα μέρη διαιρούμενος, ὧν ἕκαστον δωδεκατημόριον τόνου καλεῖται, ἀναλόγως δὲ τῷ τόνῳ καὶ τὰ λοιπὰ διαστήματα· τὸ μὲν γὰρ ἡμιτόνιον εἰς ἑξὶς δωδεκατημόρια, ἡ δὲ δίεσις ἢ τεταρτημόριος εἰς τρία, ἡ δὲ τριτημόριος εἰς τέσσαρα, κλπ.» Ταῦτα πάντα καὶ ἕτερα ἔτι ἐχούσης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, δυνάμεθα ἐν πλήρει πεποιθήσει νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ οἱ δύο οὗτοι τῆς Μουσικῆς κλάδοι εἰσὶν ἑλληνικοὶ, ὁ μὲν χαροποὺς καὶ ἡρωϊκός, ὁ δὲ πένθιμος καὶ κατανυκτικός.

Περὶ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τετραφώνου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ φρονῶ, ὅτι δὲν εἶναι ἐναντίον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν δόγμα, καθότι ἅγιος ὁ Θεὸς θὰ εἴπῃ ἡ μία, τὸ αὐτὸ θὰ εἴπῃ καὶ ἡ ἄλλη, ἀλλ' ἀντιβαίνει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν θείων Πατέρων, διότι ἡ Ἐκκλησία θέλει πένθιμον καὶ σεμνὴν μουσικὴν, ἀλλ' οὐχὶ χαροποιὰν καὶ θεατρικὴν. Ὑπῆρχε βεβαίως καὶ πάλαι ἐπὶ τῶν Πατέρων ἡ ἀρμονικὴ, ἀλλ' ὅμως δὲν τὴν προετίμησαν ἢ κάλλιον εἰπεῖν δὲν τὴν εὖρον κατάλληλον διὰ προσευχὴν.

Δὲν κατατρέχω τὴν τετράφωνον, ἅπασι ! ἀλλ' οὔτε τυφλοῖς ὄμμασιν ὑπαρασπίζομαι τὴν Ἐκκλησιαστικὴν. Μήτι δὲν εἰσακούονται αἱ προσευχαὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν μονότονον Μουσικὴν; ἢ πρὸς πλείονα τῆς ἀκοῆς εὐχαρίστησιν θέλομεν τὴν τετράφωνον καὶ ἀποστρεφόμεθα τὴν γεραρὰν ἐκκλησιαστικὴν, ἥτις ἀπὸ τοσούτων αἰώνων συνεσφιγμένη ὑπάρχει μετὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας; ἔάν πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς ἀκοῆς, μὴ τὴν ἀλήθειαν, πρέπει νὰ εἰσαγάγωμεν, οὐχὶ μόνον τετράφωνον, ἀλλὰ καὶ διάφορα ὄργανα !

Εἶναι πασίγνωστον ὅτι μόνον ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διετήρησε τὴν θρησκείαν, ὡς παρέλαβεν αὐτὴν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἀμώμητον καὶ ἀκηλίδωτον, ἄνευ οὐ-

δεμιᾶς προσθαφαιρέσεως· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἀκατάβλητον κύριον αὐτῆς καὶ καύχημα παντὸς ἀληθοῦς Ὁρθοδόξου. Τοῦτο αὐτὸ φρονοῦσιν οἱ ὁπαδοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἔτι ἐθίμων καὶ περὶ μουσικῆς, ἣν οἱ θειότατοι πατέρες προὔτιμψαν ὡς πένθιμον, ἵνα θρηνῶμεν τὰ πλήθη τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν· ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐσυνείθισε ποτὲ καινοτομίας. Οἱ Πατέρες, οὓς ἐδόξασεν ἡ Ἐκκλησία καὶ δοξάζει, αὐτὴν ταύτην τὴν Μουσικὴν εἶχον, ἐν αὐτῇ ἐγεννήθησαν, ἐν αὐτῇ ἐβαπτίσθησαν καὶ ἐν αὐτῇ τέλος ἡγιασθήσαν.

Πολὺ λυπηρὸν εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἔχει μουσικὴν ἰδίαν, ἐπιτηδεῖαν μάλιστα πρὸς τὴν λατρείαν, παραγκωνίζεται ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων διὰ τὸ μονότονον. Ναί· ἡ μονοτονία δὲν παρέχει ζωνρότητα, ὅσῃν ἡ τετραφωνία, ἀλλὰ μήπως τοῦτο εἶνε τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἔλλειμμα; Καὶ ὁ ἄριστος Εὐρωπαῖος μουσικὸς, εἰς ψάλλῃ μόνος καὶ καταμόνας, ἄνευ ὀργάνων καὶ βοηθῶν, ὥσπερ οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐδεμίαν παρέχει τέρψιν. Τοιοῦτοτρόπως εἰς συγκρίνησιν τις τοὺς δύο τούτους τῆς Μουσικῆς κλάδους, θὰ ἴδῃ, ὅτι ἡ τοσοῦτον ἐπευφημισμένη καὶ ζωνρὰ τετραφώνος θὰ μείνῃ παντάπασιν γυμνή, οὐδὲ θὰ δώσῃ, ἣν παρέχει διὰ τῆς πολυφωνίας χάριν. Ἄρα δῆλον γίνεται, ὅτι τὴν χάριν καὶ ζωνρότητα παρέχει οὐχὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἢ ἡ τετραφώνος, ἀλλ' ἡ πολυφωνία καὶ συμφωνία. Οὕτως ἐχόντων λοιπὸν τῶν πραγμάτων, δὲν εἶναι προτιμότερον, ἀντὶ νὰ εἰσαχθῇ σύστημα ὅλως ξένον καὶ ἄνευ ἀνάγκης, νὰ προστεθῇ τοῖς ἡμετέροις ψάλλταις ἱκανοὶ καὶ ἄξιοι βοηθοί, ἵνα ἀποτατασταθῇ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν Μουσικὴ ζωνροτέρα καὶ μελωδικωτέρα; Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ παράγειν ἁρμονίαν· δύναται πολὺ καλῶς· ἀλλ' οὕτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἴθισται, ἀποφεύγεται ἡ πολυφωνία χαροποιὰ καὶ προτιμάται ἡ ἀπλή καὶ σεμνὴ ἢ μᾶλλον πένθιμος μονότονος. Ἐχουσιν ἐν μέρει δίκαιον πολλοὶ τῶν νεωτέρων ν' ἀποστρέφονται τὴν μονότονον

ἐκκλησιαστικὴν ὡς ἀπὸ τῆς ἀπλότητος, διότι οὗτοι εἶνε συνειθισμένοι εἰς τὴν ζωνρὰν καὶ πολυφωνον ἁρμονίαν τῶν θεατρικῶν ᾠσμάτων καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ πολυμελῆ ἁρμονικὴν μελωδίαν, τὴν ἀποτελουμένην σχεδὸν ὑπὸ εἴκοσι ἡδυφώνων παίδων καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἱερέων καὶ ψαλτῶν μετὰ μεγαλοφώνου ὀργάνου, ὑφ' ὧν γέμει ἅπας ὁ ναός. Ἀκούοντες δὲ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ μίαν παρημελημένην ἀθλίαν μονοτονίαν ὑπὸ ἐνὸς μόνου κεκμηκός ἢ ἀνικάνου ἢ κακοφώνου ψάλτου, καὶ μὴ αἰσθανόμενοι οὐδεμίαν εὐχαρίστησιν, κατακρίνουσιν εὐθὺς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν. Ἀλλ' ἀδίκως, ἀδίκως, χωρὶς νὰ σκεφθῶσι καὶ νοήσωσι τὴν αἰτίαν τῆς ἀπλότητος.

Ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἔφαλλον ἔξοχοι ἄνδρες καὶ ἐκ Βασιλικῶν οἰκογενειῶν, σήμερον δὲ διὰ τὴν μεγάλην περιφρόνησιν τοῦ ἐπαγγέλματος ψάλλει ὁ τυχών (διὰ τοῦτο μετ' οὐ πολὺ δὲν θὰ εὐρεθῇ ἴσως οὔτε εἰς ἐπιστήμων μουσικὸς). Ἄλλοτε συνεκρούτουν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν χορὸν πολλαὶ δεκάδες μουσικῶν, νῦν δὲ διατηρεῖ τὴν θέσιν τῶν πάλαι δεκάδων εἰς μόνος ψάλτης καὶ ἄχρι σήμερον δεξιὸς καὶ ἀριστερὸς χορὸς κατ' ὄνομα σώζονται, ἀλλ' οὐχὶ πράγματι. Πάντες δὲ οἱ παριστάμενοι ἀκροαταὶ μένουσιν ἀκροώμενοι, περιμένοντες πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Μουσικῇ πρέπουσαν καὶ ἀπαιτουμένην ἁρμονίαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεμονωμένου ψάλτου, ὅστις, ἀναδεχόμενος ὅλον τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν μόχθον τῶν ἄλλοτε δεκάδων ψαλτῶν, ἐπιμοχθεῖ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς καὶ τέσσαρας κατὰ συνέχειαν πολλάκις ὥρας, ὥστε ἐνίοι αὐτῶν καταντῶσι φθιστικοί, καὶ ἐν τῇ ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ τῶν γίνονται βορὰ τοῦ τάφου. Τοιοῦτος λοιπὸν ἐκ τοῦ ἀγῶνος κεκμηκὸς καὶ κατάμονος ψάλτης ποίαν ἁρμονίαν ἢ τέρψιν δύναται νὰ παράσχη; ἔστω καὶ τὸ ὠραιότερον κλειδοκύμβαλον, ὅταν ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ τὰ βοηθητικὰ μέσα καὶ παίζεται μονοτόνως δι' ἐνὸς μόνου δακτύλου, ποίαν ἁρμονίαν καὶ τέρψιν δύναται νὰ παράσχη; Ἡ πενιχρὰ ὑπὲρ αὐτῆς χορηγία καὶ ἡ πρὸς γλίσχρον οἰκονομί-

αν ἐνὸς μόνου ψάλτου διατήρησις, ἐταπείνωσε τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν Μουσικὴν καὶ τὴν κατέστησε δύσηχον ἀντὶ εὐήχου καὶ θελκτικῆς. Ὡστε εἶναι καλλίτερον νὰ μὴ ὑπάρχῃ τοιαύτη παρημελημένη μουσικὴ, διὰ νὰ μὴ περιυβρίζηται τ' ὄνομα τῆς Ἐπιστήμης. Ἀφοῦ καταστρεπτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους ἐσχημάτισαν καὶ κλῆρον καὶ λαὸν ἀμαθῆ, κατέπεσε βαθμηδὸν καὶ ἡ Μουσικὴ καὶ ἐγένετο κατάλληλος πρὸς τὰ ὦτα τῶν ἀκούοντων. Ἀπὸ πάσχοντος ἔθνους τί ἔπρεπε νὰ προσδοκᾷ τις; τὸ ἔθνος περιπετὸν εἰς διαφόρους ἀμηχανίας δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ βεβαίως τὸν ἀπαιτούμενον χορὸν τῶν μουσικῶν. Τὸ ἐντελὲς μονότονον βεβαίως ποτὲ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ χάριν καὶ ζωηρότητα, ὅσῃν ἡ συμφωνία. Οἱ ἐσπέριοι καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ εὐρωπαϊζόντες, ἀγνοοῦντες τὴν αἰτίαν τῆς ἀηδίας, κατακρίνουνσι πᾶν τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς σύστημα. Ἀλλὰ τί πταίει αὕτη, ὅταν ὁ ψάλλων εἶναι ἀνάξιος, ἢ κακόφωνος; Ἀλλὰ χάρις πάλιν τῷ Θεῷ, ὅτι εὐρέθησαν καὶ εὐρίσκονται ψάλται τινὲς, πρὸς τοὺς ὁποίους τὸ ἔθνος χρεωστεῖ εὐγνωμοσύνην οὐ μικράν, ὅποιοιδήποτε καὶ ἂν ᾖναι, διότι οὐδεὶς αὐτῶν ἐσπούδασεν εἰς συστηματικὴν δημόσιον Σχολήν, ἀλλ' ἐκ τοῦ τυχόντος ἐμαθεν ὅτι γνωρίζει. Πασίδηλον δὲ εἶναι, ὅτι πᾶσα σπουδὴ καὶ ἐπιστήμη διὰ τῶν Σχολείων διατηρεῖται καὶ βαθμηδὸν προάγεται καὶ τελειοποιεῖται. Ὑπῆρξέ ποτε δημόσιον Σχολεῖον Μουσικῆς; Ποίαν λοιπὸν καλλιέργειαν καὶ ποίαν πρόοδον ἢ προαγωγὴν περιμένουσιν οἱ ἡμέτεροι ἀπὸ τοιαύτης περιφρονουμένης μουσικῆς; ἄνευ Σχολείων, ἄνευ Συλλόγων, καὶ ἄνευ συζητήσεων; λυπηρόν! λυπηρότατον!! ἡ τοσούτον θαυμασία καλλιέργεια τῆς ἐσπερίας Μουσικῆς δὲν προήχθη αὐτομάτως τὴν προήγαγον καὶ προάγουσιν αἰετοτε αἱ Κυβερνήσεις καὶ τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης. Ἡμεῖς δὲ ἀντὶ τούτου θέλομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐξώσωμεν αὐτήν, ἐν ἣ διεσώθη ὡς τῆς ἀγνωμοσύνης! προσφέρομεν πρὸς τὴν πατρίαν Μουσικὴν ἀντὶ τιμῆς περιφρόνησιν.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. ΣΤ').

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες περὶ πλείστου ἐποιούντο τὴν Μουσικὴν, καὶ ἦτο τὸ ἐντρυφήμα καὶ κόσμημα παντὸς ἐλευτέρου πολίτου. Κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, ἡ Μουσικὴ εἶναι δῶρον Θεοῦ. « Ἡ γοῦν Μουσικὴ Θεῶν μὲν εἶναι δῶρον ὁμολογεῖται. » Σήμερον δὲ ἡ περὶ αὐτὴν ἐνασχόλησις θεωρεῖται ὡς βάνυσος ἐργασία. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ διαφθάρῃ καὶ χαθῇ τοιαύτη Μουσικὴ; πῶς νὰ τὴν σπουδάσωσιν οἱ βουλόμενοι; Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ Μουσικὴ κατετάσσετο ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων. Σήμερον δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας κινδυνεύει νὰ ἀπορρίφθῃ. Ἀπορον, πῶς μέχρι σήμερον ἄνευ Σχολείων διατηρήθη! Βεβαίως ἔργον τῆς θείας Προνοίας εἶναι τοῦτο.

Πιστεύω λοιπὸν ὅτι ἐκ τῶν λεχθέντων ἕκαστος ἐννόησεν, ὅτι δὲν πταίει ἡ Μουσικὴ, ἀλλ' ἡμεῖς, ἡμεῖς αὐτοί, διότι δὲν τὴν ἐκτιμῶμεν οὔτε τὴν καλλιεργοῦμεν διὰ Μουσικῶν Συλλόγων καὶ Σχολείων οὔτε μεταχειριζόμεθα πρὸς αὐτὴν τοῦλάχιστον καλοὺς καὶ ἀξιόους μουσικοὺς (ἐκτὸς ὀλιγίστων τινῶν), προσθέτοντες δύο ἢ τέσσαρας καλλιφώνους βοηθοὺς πρὸς πλειοτέραν ἁρμονίαν καὶ ζωηρότητα, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ γλίσχρον οἰκονομίαν ἢ μᾶλλον κακὴν φειδωλίαν ἔχομεν καὶ ἀνεχόμεθα ἢ ἀνίσκον ἢ κακόφωνον ἢ ἀδαῆ τῆς μουσικῆς παράφωνον ψάλτην. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι πταίει ἡ Μουσικὴ; εἶναι ἄρα οὗτος λόγος δίκαιος νὰ μὴ ἀνεχώμεθα αὐτὴν καὶ νὰ ποθῶμεν νὰ εἰσάξωμεν τετράφωνον; Τὸ δὲ περίεργον, ἐνῷ δὲν δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν δύο ἀξιόους ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ μουσικοὺς μὲ ἐπαρκῆ μισθὸν, ζητοῦμεν νὰ εἰσάξωμεν τετράφωνον, διὰ νὰ δώσωμεν δεκαπλοῦν μισθὸν. ἀλλὰ τότε θὰ γίνῃ ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης. διότι πῶς θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ὄρθρος καὶ ὁ ἐσπερινός; Τὸ δὲ κυριώτερον, » Δεῖ δὲ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι. » Οἱ πρόθυμοι φίλοι τῆς τετραφωνίας θὰ προσφέρωσι προθύμως καὶ διαρκῶς τὴν πλουσίαν συνδρομὴν τῶν; ἢ διὰ πρώτην καὶ δευτέραν ἴσως φο-

ράν; Δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω, ὅτι θὰ ἔχωσιν ἐπὶ πολὺ τὴν καλὴν διάθεσιν. Τοῦναντίον δὲ νομίζω, ὅτι θὰ ἀναθέσωσιν εἰς βάρος τῶν ἀνυπάρκτων κεφαλαίων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ταύτην τὴν δαπάνην.

Τέλος φρονῶ, ὅτι ἀντὶ νὰ ὑποστῇ τὸ ἔθνος τόσα, εἰσαγομένου ξένου συστήματος, προτιμότερον εἶναι νὰ συστηθῶσι πρῶτον Σχολεῖα Μουσικὰ, νὰ διορισθῶσι δὲ ἐν ἑκάστη Ἐκκλησίᾳ ἄξιοι καὶ ἐπιστήμονες μουσικοὶ, προστιθεμένων καλῶν καὶ ἀξίων βοηθῶν, ἵνα, μισθοδοτούμενοι αὐτοὶ ἐπαρκῶς καὶ ἐλεύθεροι πάσης ἄλλης ἐργασίας καὶ φροντίδος, ὥσπερ οἱ εὐρωπαῖοι μουσικοὶ, περιοριζόμενοι δὲ μόνον εἰς τὸ ἔργον τῶν διὰ Μουσικῶν Συλλόγων καὶ ἀλλεπαλλήλων συζητήσεων, δυνηθῶσι νὰ ἀνυψώσωσι τὴν νῦν ἀσθενούσαν καὶ καταπεσοῦσαν ἐθνικὴν ἡμῶν Μουσικὴν καὶ φέρωσιν εἰς καλλιτέραν κατάστασιν. Ἀλλέως δὲν βλέπω θεραπείαν.

Πλὴν τούτων καὶ ἅπας ὁ Ἱερὸς Κλῆρος, πρὸς ὃν ἀπαραίτητος καὶ ἡ Μουσικὴ, ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ σπουδάζῃ αὐτὴν, ὥστε νὰ γνωρίζῃ εὐρύθμως νὰ ψάλλῃ καὶ βοηθῇ ἐν τε τῷ Ναῷ καὶ ἐκτὸς, μάλιστα ἐν ταῖς μεγαλουπόλεσιν, ἀπέναντι τοσούτων ἄλλων ἔθνων, περιφρονούντων τὴν Μουσικὴν μας. Διὰ τῶν μέσων τούτων καλλιεργούμενη ἡ ἐθνικὴ μας μουσικὴ, βεβαίως θὰ λάβῃ βαθμὴν τὴν πρέπουσαν μεταβολὴν, καὶ θὰ ἀποκατασταθῇ ζωνρὰ καὶ μελωδική. Μὴ νομίσῃ δέ τις, ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ δὲν ἔχει ἑναρμονίους ἤχους. Μὰ τὴν ἀλήθειαν ἐν πλήρει πεποιθήσει ἀποφαίνομαι, ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ δὲν εἶνε τοσοῦτον εὐκαταφρόνητος· ἐπεὶ δὲ μὲ ὅλην τὴν παροῦσαν ἀτέλειάν της ἔχει πλεονεκτήματά τινα, τῶν ὁποίων οὔτε ἶχνος ὑπάρχει ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ συστήματι. Τοῦτο δὲν γνωρίζει ἄλλος, εἰμὴ ὁ εἰδήμων ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῆς μουσικῆς θεωρητικῶς· διότι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ, καὶ περ ἔχουσα τοσούτους ἤχους καὶ πολλαπλασίας φθορὰς, διατέμνει ἓνα μείζονα τόνον καὶ εἰς δύο ἡμίτονα καὶ εἰς τρία τριτημόρια καὶ εἰς τέσσαρα τεταρτημόρια ὡς ἡ ἀρχαία

Ἑλληνικὴ, καθὼς περὶ τούτου ἀναφέρει ὁ Ἀριστείδης ὁ Κουῖνιλιανὸς λέγων, ὅτι «Τὸ ἑναρμόνιον γένος χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν τεταρτημοριαίων διέσεων». Ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὁμῶς συστήματος ὁλοτελῶς λείπει ἡ τριτημοριαία καὶ τεταρτημοριαία αὕτη διέσεις. Καὶ ἵνα ἐξηγήσωμεν τοῦτο σαφέστερον, λέγομεν, ὅτι ἡ μὲν Ἐκκλησιαστικὴ κατὰ περίστασιν μεταχειρίζεται μεταξὺ τοῦ *do* καὶ *re* τρεῖς διέσεις, ἐνῶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ μίαν καὶ μόνην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ρίζα ἀπάντων τῶν ἤχων ἐστὶν ἡ Κλίμαξ, θὰ ἔχη κατ' ἐκείνην βεβαίως ἑκάστη καὶ τὴν ἀκρίβειαν. Ἐὰν φρονῶμεν ν' ἀνιχνεύσωμεν τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς ἤχους, δὲν πρέπει ν' ἀπορρίψωμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, περιφρονούντες αὐτὴν ἀπερισκέπτως, καὶ νὰ ἐγκοιποθῶμεν ξένον τι τῇ Ἐκκλησίᾳ σύστημα, καὶ τοῦτο ὀλιγόηχον, κάλλιον δὲ εἰπεῖν σχεδὸν μονόηχον· διότι πῶς καὶ ποῦ θὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ ὀκτὼ ἤχοι τῶν ἀρχαίων;

Τοιαῦται παρατηρήσεις πρέπει νὰ γίνωνται παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἐσωτερικῶς καὶ τὴν μὲν καὶ τὴν δὲ, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς νὰ περιφρονῇ ἕκαστος κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν γερὰν πλουσίαν Ἐκκλησιαστικὴν, τὴν ρίζαν καὶ μητέρα τῆς καλλιεργημένης μὲν, ἀλλ' ὀλιγοήχου ἀρμονικῆς. Μὴ ὑποθέτῃ τις ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μελωδία καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἦτο οὕτω παρημελημένη καὶ ἀκηδής, οἷα ὑπάρχει σήμερον· οὐχί· Ἐχασεν ἀρκετὰ ἡ Μουσικὴ αὕτη ἐνεκα τῶν καταστρεπτικῶν τοῦ ἔθνους περιστάσεων. Ποῦ ἔμειναν οἱ χρόνοι, ἐν οἷς καὶ ῥυθμοὶ; καὶ ποῦ τὰ μέτρα; καὶ ποῦ τέλος ἡ πολύτεχνος χειρονομία; Ὅσῃν ὁ ἕτερος κλάδος τῆς μουσικῆς, ἥτοι ἡ Ἀρμονικὴ, καλλιέργειαν ἔλαβε καὶ ὑψώθη, τόσον τοῦναντίον ὁ παρ' ἡμῖν κλάδος, ἥτοι ἡ μονότονος, ἐξησθένησεν, ὥστε κινδυνεύει ὁλοτελῶς νὰ ξηρανθῇ. Ἀς καλλιεργήσωμεν τὸν πατρικὸν μας κῆπον, μὴ ἐπιθυμούντες τὸν τοῦ γείτονος ξένον.

Εὐχῆς δὲ ἔργον ἤθελεν εἶσθαι διὰ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας νὰ ἀπαγορεύωνται αἱ ἄνευ μουσικῶν βιβλίων ψαλμωδίαί μου-

σικῶν τινῶν, οὔτινες ποιοῦντες ἰδιαιτέρας γραμμάς καὶ ξένας στροφάς ἕκαστος κατ' ἰδίαν βούλησιν, πρὸς ἐπίδειξιν τῆς πολυμαθείας τῶν, ἐκπίπτουν τοῦ σκοποῦ τῶν Θεῶν Πατέρων· » Μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ ἐκκλησίου ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων. » Καν. οε. τῆς σ'. Ἀγίας Συνόδου. Ἡ ἐκκλησία θέλει ἀπλὴν μουτικὴν, οὐχὶ δὲ τεχνικὴν ὡς τὴν Κοσμικὴν. Τὸ ἐξωτερίζειν δὲν εἶναι μόνον ἡ πρόσθεσις γραμμῆς, τινος ἀπὸ τῆς Κοσμικῆς Μουσικῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, δηλαδὴ καὶ ἐκκλησιαστικῆς γραμμῆς ἡ προσθήκη ἐπ' ἄλλω τινὶ κεκανονισμένῳ ἐκκλησιαστικῷ ᾄσματι θεωρεῖται παρεκτροπή. Καὶ ἐκ τοιούτων παρεκτροπῶν πολλὰ Ἐκκλησία τὴν σήμερον γέμουςιν. Τὴν παῦσιν δὲ τῶν τοιούτων παρεκτροπῶν θὰ φέρῃ ἡ γενικὴ καὶ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῶν ἐκ στήθους, ἄνευ βιβλίων, ψαλμοῦδων. Ἡ δὲ ἀπαγόρευσις θέλει φέρει δύο ἐπακόλουθα καλὰ πρῶτον μὲν οἱ ψάλλται, αἰετοτε ἀκολουθοῦντες τὰ γραπτὰ μέλη, θὰ πλησιάσουν βαθμυδὸν τὸ ὕψος τῆς Μ' Ἐκκλησίας· δεῦτερον δὲ καὶ οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, ἀκούοντες τὰ ἴδια μέλη πάντοτε ἐπαναλαμβάνόμενα, θέλουσι μάθει καὶ οὗτοι ἐξ ἀκοῆς νὰ συμψάλλωσι ἡσύχως μετὰ τοῦ ψάλτου. Προσέτι ἡμεῖς οἱ ψάλλται ἀποφεύγοντες τὰς ἐκτεταμένας μουσικὰς γραμμάς καὶ τεραρισμούς, ἀτινά εἰσι κατάλληλα διὰ Μοναστήρια, πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν σήμερον, ὅσον ἐπιτρέπεται, τὸ σύντομον. Ἡ Μουσικὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρέπει νὰ ὑποβοηθῇ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀπαγγελίαν τῶν ποιήσεων, ἀλλ' οὐχὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτάς· διότι δὲν προσεύχεται τὸ οὗς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τὸ στόμα διὰ τοῦ λόγου· ὥστε τοῦτο πρέπει νὰ πρωτεύῃ. Πολύηχος Μουσικὴ καὶ ἐκτεταμένη γραμμὴ, συνταράττουσα τὴν τακτικὴν σειρὰν τῶν λεγομένων καὶ ποιήσεων καὶ τὰ αὖς μόνον καθηδύνουσα, εἶναι τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ θεατρικὴ, ἀλλ' οὐχὶ Ἑλληνικὴ.

Σύστασις λοιπῶν Μουσικῶν Σχολείων καὶ Συλλόγων, ἐν γένει δὲ μουσικὴ καὶ ἐκκλη-

σιαστικὴ παίδευσις ὅλου τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐν τοῖς Σχολείοις ταῦτα εἶναι τὰ μέσα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν, ἵνα καὶ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν μουσικὴν καλλιεργήσωμεν καὶ τὰς πατρίδας μὴ ἀποξενωθῶμεν.

Ταῦτα φρονῶ καὶ ταῦτα λέγω κατὰ καθῆκον· ὅς τις δὲ ἔχει καλλίτερα τούτων, ἅς μὴ διστάσῃ νὰ φωτίσῃ τὸ ἔθνος, ἵνα διὰ τῆς συζητήσεως καὶ τῆς ἐρεῦνης φωτισθῇ καὶ ἐκλέξῃ τὴν καλλιτέραν ὁδόν.

ΜΙΣΑΝΑ ΜΙΣΑΝΑΙΔΗΣ

πρῶτος ψάλτης τῆς Ἱερᾶς ἐκκλ.
τοῦ Ἀγ. Δημητρίου.

ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Β'. ΟΙ ΤΥΦΛΟΙ.

Εἰς τὸν Γάλλον Βαλαντῖνον *Haüy* χρεωστεῖται ἡ ἐφεύρεσις τῆς διδακτικῆς μεθόδου, ἥτις ἀπέδωκεν ἐν μέρει εἰς τοὺς τυφλοὺς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ἐξ ἧς τὸ πάθος τῶν εἶχεν ἀποκλείσει αὐτούς. Ἐν ἔτει 1784 παρευρεθεῖς εἰς συναυλίαν διδομένην ὑπὸ δέκα τυφλῶν, οὔτινες ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκαλυμμένους μὲ διόπτρας καὶ καθήμενοι ἀπέναντι πινάκων, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ἡνεωγμένα τετράδια μουσικῆς, ἐπαιζόν φύρδην μίγδην μουσικὰ τινὰ τεμάχια ἄνευ ῥυθμοῦ καὶ μέτρου, ἀνεμνήσθη τυφλοῦ τινος εἰς ὃν δούς ποτε ἐλεημοσύνην ἤκουσαν αὐτοῦ λέγοντος, « Ἡθελες νὰ μοῦ δώσῃς ἕνα σόλδιον, καὶ μοῦ ἔρριψες ἕνα ταλλαράκι, » καὶ ἐκ τούτου ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ τυφλοὶ εὐκόλως προσκτιῶνται λεπτότητα τῆς ἀφῆς ταιαύτην, ὥστε μετὰ βαιβιότητος σχεδὸν δύνανται νὰ διακρίνωσι τὰ ἀντικείμενα. Πάντες βεβαίως εἶχον παρατηρήσει τοῦτο προηγουμένως, ἀλλ' ὁ Βαλαντῖνος ἐσκέφθη ὅτι, ἂν ὁ τυφλὸς μὲν τυφλὸς, ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπιφάνειαν λεῖαν, δύναται ὅμως νὰ